

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

17 MART 1992

011858

AREL, HÜSEYİN SADETTİN

Arel, Hüseyin Sadettin, 1880-1955.

Türk musikisi nazariyatı dersleri. — İstanbul :
Hüsnütabiat Matbaası, 1968.

155 p. : music ; 28 cm. — (İleri Türk Musikisi Konser-
vatuvarı yayınları ; 2)

Turkish

I. Title.

MT6.A74T9

DLC C1W CU

71-246054

neg 4-2412

861

Arel Kütüphanesi

Yazan: Yılmaz ÖZTUNA

BÜYÜK bestekâr, müzikolog, hukukçu ve edip Hüseyin Sâdeddin Arel'in (1880-1955) kütüphanesi, bugün Türkiyat Enstitüsü'nde bulunmaktadır. Bu yazımızda, Arel Kütüphanesi hakkında biraz bilgi vermek istiyoruz.

Arel, her zaman birçok hususî kütüphanenin nasıl yok olduğunu acı acı anlatır, örnekler verirdi. Bunda, sahiplerinin sorumluluğunun, vârisleri derecesinde büyük olduğunu da ilâve ederdi. Ölümünde kütüphanesini İstanbul Üniversitesi'ne bırakacağını herkese söylemiş, fakat bu hususta yazılı bir vasiyet bırakmadığı gibi, üniversitenin hangi kısmına hibe edileceğini de bildirmemişti.

Vefatından sonra, bu işin hemen yapılması lüzumunu Arel'in zevcesi Pâkize ve tek çocuğu olan kızı Nâciye Hanımefendiler'e anlattım. Hanımefendiler, kütüphanenin hibe edilmesi fikrinde sabit, fakat nereye verileceği hakkında mütereddittiler. Nihayet Türkiyat Enstitüsü üzerinde duruldu ve Türkiye'de Türkoloji'nin merkezi olan ve müsait bir binası bulunan bu müesseseye tercih edildi.

Kütüphanenin nakli işini, Arel'in kardeşi olan Denizcilik Bankası umum müdür muavini Osman Dardağan deruhte etti. Kitaplar teker teker elden geçirilip üzerine «Arel armağanı» damgası vuruluyordu. Bu iş, birkaç hafta sürdü. Arel'in zevcesi, ben, müzikolog Haydar Sanal, tarih doçenti (şimdi profesör) Dr. Şehâbeddin Tekindağ, tarih asistanı (şimdi doçent) Cengiz Orhonlu, tarih talebesi (şimdi Dr. asistan) ve benim talebem olan Muammer Kemal Özergin ve daha bir iki kişi, bu işi tamamladık. 50 büyük sandık doldu.

Arel kütüphanesinde her çeşit kitap vardır. Geniş bir evde oturduğu için, gazeteler dışında hiç bir basılı şeyi atmamıştır. Onun için pek çok dilde yüzlerce dergi koleksiyonu, gazete tomarları, yüz-

lerce dosya halinde gazete kesintisi (coupure) çıktı. Arel, tıbbâ, bilhassa psikoloji ve metafizike çok meraklıydı. Gerek bu konularda, gerekse büyük dillerin gramer, sözlük ve ansiklopedilerine ait yüzlerce kitabı vardı. 7-8 dilin belirli klasik ve modern eserleri, piyesleri, şiir külliyyatı, felsefe, sosyoloji kitapları çoktu. Hukuk kütüphanesi çok zengindi. Türkiye'de hiç nüshası bulunmayan Avrupa kanun koleksiyonları mevcuttu. İslâm hukukuna (fıkıh) ait basma ve yazma eserler de çıkmıştır. Ancak, Arel kütüphanesinin bütün değeri, musiki kitaplarıdır. Musikiye ait eserleri iki kısımda incelemek mümkündür:

1 — Türk Musikisi kısmı: Bu kısımda Türk Musikisi üzerinde yazılmış, bu sanatı yakından ve uzaktan ilgilendiren bütün basma eserler, bütün nota dergisi ve koleksiyonları, bütün musiki dergileri bulunmaktadır. Ayrıca Türk Musikisi nazariyatı üzerinde yazılmış hemen bütün Arapça, Farsça ve Türkçe yazmaların kopyaları vardır. Ali Ufkî Bey'in tek nüshası British Museum'da bulunan *Mecmûa-ı Sâz-u Sözü* adlı XVII. asır Batı notası ile yazılmış Türk Musikisi külliyyatı, gene tek nüshası Topkapı Sarayı'nda olan Şeyh Mahbûb'un *Edvâr*'ı, Prens Kantemir'in *Edvâr* isimli saz eserleri koleksiyonunun prensin elyazısıyla yazılmış yeryüzündeki tek nüshası, Arel kütüphanesindedir.

Fakat Türk Musikisi kütüphanesinin en muhteşem kısmı, elyazısıyla yazılmış ve yüzlerce dosya teşkil eden nota koleksiyonlarıdır. Bu kısım, büyük müzikolog Dr. Subhi Ezgi'nin 70 yılda topladığı bütün notaları da içine almaktadır. Gene Ezgi'nin kendi besteleri de Arel'deydi. Fakat ölümünden sonra geri isteyip almıştır. Ezgi, ölümünde kendi bestelerinin, hazırladığı Arif Bey, Şevki Bey, Ali Efendi külliyyatlarıyla beraber Türkiyat'taki Arel kütüphanesine bırakılacağını söyle-

miş de, bu iş şimdiye kadar gerçekleşmemiştir. Merhumun oğullarını, Ezgi'nin bu vasiyetini yerine getirmeye davet ediyoruz.

MUSİKİ KOLLEKSİYONLARININ EN DEĞERLİSİ

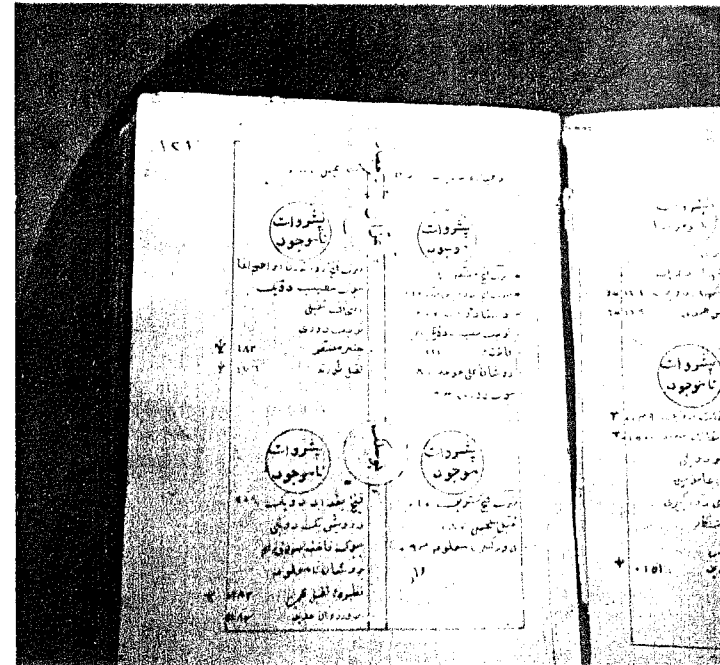
Arel'in Türk Musikisi nota koleksiyonu, şimdiye kadar toplanmış olan beşinci ve sonuncu koleksiyondur. Diğer dördü, Mızıkay-ı Hümâyûn ferîkı Necib Paşa'nın, Dâmad Müşir Edhem Paşa'nın, Prens Vezir Mehmed Abdülhalim Paşa'nın ve VI. Sultan Mehmed Vahideddin'in koleksiyonlarıydı. Bu 4 zat, hayatları boyunca, büyük imkânlarıyla topladıkları koleksiyonları, ölümlemlerinden sonra saklayamamışlardır. Bugün dördü de dağılmış, kaybolmuş ve ortadan kalkmıştır. Ancak Arel koleksiyonunda, bu koleksiyonlardan, bilhassa Necib Paşa'nınkinden alınmış yüzlerce, belki binlerce parça vardır. Demek istiyorum ki, benim bu koleksiyonları devletin himayesine bırakılmak için Arel'in ölümünden hemen sonra gösterdiğim ve bu yüzden birçok düşmanlıklara hedef olduğum gayret, ilk 4 koleksiyonun âkıbeti yüzündendir. Abdülhalim Paşa, Mâye Fahşndan 4 eserin notasını yazdırmak için, bu eserleri o zaman tek

bilen bir musikişinasa 500 altın vermişti. Bu örnekten, böyle bir koleksiyonun ne fedakârlıklarla toplanabildiği anlaşılır. Arel de çok büyük para fedakârlığı yapmış, birçok külliyyatlar satın almış, binlerce eseri son bilenlerin ağzından tespit ettirmiş, bu hususta arkadaşı Dr. Subhi Ezgi'nin yarım asırlık büyük yardımını görmüştür. Klâsik Türk musikisine ait bazı parçaların 8, 10, hattâ 15-20 nüshası vardır ki, ileride édition critique hazırlayacak müzikologlar için bitmez tükenmez bir hazinedir. Yüzerce Türk musikisi parçasının yeryüzündeki tek nüshaları da bu koleksiyondadır. Hamparsum ve Batı, bazen diğer sistemlerdeki notalarla yazılmış bu eserlerden bir tek yaprağın kaybı, o eserin Türk Musikisi için kaybolması demektir. Arel Türk Musikisi nota koleksiyonu, tek kelimeyle emsalsizdir. Başka şekilde tavsife kalkışmak, fazla söz söylemek olur.

Bu Türk Musikisi koleksiyonunu 2 yıl, haftada 5 saat çalışarak teker teker inceledim. Üzerlerinde kırmızı ve mavi kalemle yazılmış numaralar, benim elimden çıkmıştır. Fakat bu on binlerce notanın sistematik fihristini yapabilmek imkânından mahrum kaldım.

2 — Batı Musikisi kısmı: Kütüphane-

Yeryüzünde tek nüsha olan Prens Kantemir'in *Edvâr*'ının bir sayfası.

MAYIS 23 1966

23 MAYIS 1966

10. Ölüm Yıldönümü

Münasebetiyle:

H. Sadettin AREL

1880-1955

Etem ÜNGÖR

BÜYÜK Türk müzikoloğu HÜSEYİN SADETTİN AREL'i 10 yıl önce 6 Mayıs 1955 de kaybetmiştik.

Arel, 75 yıllık ömründe yalnız musikide değil, hukuk ve edebiyat alanlarında da büyük varlık göstermiştir. Ayrıca, Fransızca, İngilizce Almanca, Arapça ve Farsca'yı ana dili gibi yazar ve konuşur, birinden diğerine büyük bir vukufu tercüme yapardı.

Hukuk alanında, Hukuk müsteşarlığına kadar yükselmiş, Edebiyata da hiç bir zaman değerini kaybetmemiş ve kaybetmeyecek olan "Şeh-bal" ve "Türklük" mecmualarını çıkarmıştır.

Musikide ise, bu sayfalara sığdıramıyacak eserler vermiştir. Arel'in musikideki geniş mevkiini tebarüz ettirebilmek için onu beş bölümde mütalea etmek yerinde olur.

1. Diğer iki Türk müzikoloğu Rauf Yekta ve Dr. Suphi Ezgi merhumlar ile birlikte Türk musikisinin sistemini tesbit etmiştir.

2. Türk musikisinin; Bizansın, Arabın, Ace-min değil Türk'ün olduğunu büyük bir etüd'de açıklayarak isbat etmiştir.

3. Türk musikisi nazariyatını en iyi şekilde kaleme almıştır.

4. İleri fikirlerini yaymak için 1948 yılında "İleri Türk Musikisi Konservatuarı" ve onun yayın organı "Musiki Mecmuası" nı kurmuştur.

5. Bütün bunlardan daha önemli olan, Türk musikisinin kendi bünyesinden doğan armoni ile çok seslilik kabiliyetini delilleri ile ortaya koymuştur.

Musikinin her alanında sonsuz bir sabır ve azimle çalışmış olan Arel, bestekârlıkta da değerli eserler vermiştir. İki bin'den fazla bir yekûn tutan eserlerinden pek az bir kısmının notası basılmış ve birkaçı da 35 yıl kadar önce plâğa alınmıştır. Batı musikisi alanında çeşitli sazlar ve sesler için oda musikisi eserleri, triolar, kuartetler kentetler v.s. ile piyano için çeşitli eserler, şan parçaları, liedler, aşk ve çocuk şarkıları, koro eserleri, kanonlar, fûgler, fanteziler ve daha başka birçok eserler bestelemiştir.

Türk musikisindeki bestelerinin özelliği ise, batı üslubundan kuvvet almış olmaları ile melankoliden uzak, çok geçkili bir üslûp kullanılması ve bütün nüans işaretleri ile yazılmış olmalarıdır.

Merhum Üstad
Sadettin AREL

Arel, bestelerinde ziyadesi ile çok sesli Türk musikisi eserlerine yer verdiği gibi bunları talebelerine de icra ettirmiştir. Bu konuda çeşitli dersler, konferanslar vermiş ve yazılar yazmıştır.

Ayrıca, Türk musikisinin en nadide sazlarından biri olan Kemence'yi geliştirerek soprano, alto, tenor, bas ve kontrbas olmak üzere "Kemence kenteti" meydana getirmiştir.

Çok kıymetli notaları hâvi zengin kütüphanesini "Türkiyat Enstitüsü" ne bırakmıştır. Fakat maalesef bu değerli kitaplık, aradan on yıl geçmesine rağmen tasnif edilip hizmete açılmamıştır.

***

Merhum Hüseyin Sadettin Arel, 18 Kasım 1880 de İstanbul'da doğmuştur. Babası Anadolu Kazaskerlerinden Mehmet Emin Ef. dir. İlk ve Orta tahsilini İzmir'de yaptıktan sonra İstanbul'a gelerek burada hukuk tahsilini birincilikle bitirerek hayata atılmıştır. Bir çok devlet memuriyetlerinde bulunduktan sonra hayatının son zamanlarını avukatlıkla geçirmiştir.

Musikiye 10 yaşında mandolin çalmakla başlamış, sonra İzmir'de merhum Şeyh Cemal Ef. den ud dersi almış, ney, keman, kemence, tanbur, viyola, viyolonsel ve piyano öğrenmiştir. Geçen yıl kaybettiğimiz değerli müzisyen Edgard Manas'dan da 1907—1909 yıllarında armoni, kontrpuan ve fûg öğrenmiş, sonra kompozisyon, orkestrasyon ve enstrümantasyon ilimlerini kendi tettebuları ile öğrenmiştir.

En büyük ideali, bir "Türk Senfonisi" ve bir "Türk Operası" bestelemektir.

Bütün bilgilerini başlıca, milli musikimizin çok sese yönelmesine kullanarak bu yolda ilk esaslı adımı atan büyük önder AREL'in aziz hatırasını hürmetle anıyoruz. Nur içinde yatsın...

centino tra i Turchi nel Rinascimento" *Il Veltro XXIII* (1979) s. 143-148; Giovan Maria Angiolello. *Viaggio di Negroponte*, Vicenza 1982, eseri neşre hazırlayan (a cura di); Cristina Bozzolo, *Il Sultano e il Profeta di Giovanni Maria Angiolello. Memorie di uno schiavo vicentino divenuto tesoriere di Maometto II il Conquistatore*, Milano 1985, eseri neşre hazırlayan (a cura di); Jeannine Guérin Dalle Mese, Kenneth M. Setton, *The Tapacy and the levanot*, c. 2, Philadelphia 1978, indeks; Stefan Yerasimos, "Giovan Maria Angiolello ve İstanbul'un fethinden sonraki ilk tasviri" *Tarih ve Toplum X*(Ekim 1988) s. 226-233; a.m.f.. *Les voyageurs dans L'Empire Ottomane (XIV-XVI siècles)*, Ankara 1991, s. 114 vd; a.m.f., "Angiolello, delli Angiolelli Giovanni Maria" *İst. A.*, I, 1993, s. 271 vd; Mahmut H. Şakiroğlu, "Angiolello, Giovanni Maria" *DİA.*, III, (1991), s. 196 vd.

Mahmut H. Şakiroğlu

Arel, H. Sadettin

Arel, Hüseyin Saadettin

(1880-1955).

Türk devlet adamı ve Türk müzikisinin büyük bestekârı.

18.12.1880'de İstanbul'un Vefa semtinde doğdu. Babası Anadolu Kazaskeri Hacı Mehmed Emin Efendi (1830-1910), onun dedesi Yeniçeri Ağası Çinelî Ahmed Ağa'dır. Beş yaşında öğrenime başlayıp altı yaşında Vefa'da Taşmekeb'e verildi. Şemsü'l-marif ve Nümüne-i Terakkî mekteplerinde okuyarak ilk öğrenimini bitirdi. Mehmed Emin Efendi, İzmir nâibi olunca İzmir'de Fansız kolejine girerek orta öğrenimini orada tamamladı. 10-12 yaşlarında iken özel olarak İngilizce, Fransızca ve Almanca dersleri aldı. Medrese derslerine devam ederek icâzetname aldı. İstanbul'da Mekteb-i Hukûk-u Şâhâne'yi birincilikle bitirdi (4.9.1906). Bu tarihte artık Arapça, Farsça, Almanca, İngilizce ve Fransızca'yı yazıp konuşabiliyordu. Yine İstanbul'da iken Hâfız Şekerci Udî Cemil Efendi'den musiki dersleri alarak, İzmir'de başladığı musikiyi burada ilerletmeye başladı. O devrin âdetlerinden olarak tahsil yaparken memuriyet hayatına girdi. İzmir Vilâyeti Mektûbî Kalemi Müsevvidi (1895), İstanbul'da Adliye Nezareti Mütercimi (1901), Adliye Nezareti Mektûbî Kalemi Şifre Kâtibi (1902), aynı nezaret Mühür

ve Şifre Müdürü (1907). 7 ay sonra da Nezaret Mektûbî Muavini oldu. Bu esnada maiyetinde görev yaptığı Adliye Nazırı Abdurrahman Nureddin Paşa'nın tek kızı olan Pâkize Hanım'la evlendi (15.5.1907) Rütbesi üläya yükseldi. Meşrutiyet'in ilânından sonra Adliye Nezareti Mektûbî Müdürlüğüne terfi etti (1908). Kısa süren Ticâret-i Bahriye Mahkemesi Âzalığı'ndan hemen sonra aynı yıl içinde Rûmelif-i Şâhane Vilâyat-ı Selâse (Selânik, Manastır, Kosova eyâletlerinden müteşekkil Makedonya) adliye müfettişliğine tayin edildi (1909). Bundan sonra da devlet hizmetlerindeki yükselmesi devam etti. Adliye Nezâreti Umûr-u Cezâiye Müdürlüğü ve aynı yıl Nezâret Müsteşarlığı (1911), Şûrâ-yı Devlet Nâfia ve Mâliye Dâiresi Âzâsı (1913) görevlerinde bulundu. Aynı yıl içinde İstanbul'da "Dârü'l-Tâlim-i Müsiki"de ders veriyordu. 1914'de Defter-i Hâkânî nazırlığı uhdesine tevcih olundu. Bu görevde iken, Türkiye, I. Cihan Savaşı'na girmişti. 1917'de Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi Reisliği'ne getirildi. Şûrâ-yı Devlet lâğvolununcaya kadar burada çalıştı (1918). Vilâyat-ı Selâse Müfettişi iken Amerika'da Washington'da toplanacak milletlerarası hukuk kongresine Türkiye Murahhası seçildi. Bu münasebetle Avrupa ve Birleşik Amerika'yı gezdi ve incelemeler yaptı. İngilizce konferanslar, tebliğler verdi. Amerikan gazetelerine makaleler yazdı (1920). Cumhuriyet ilân olunca çok

sevdiği İzmir'e gelerek bu şehirde bir avukatlık bürosu açtı. Beş yıl İzmir'de kaldı (1923-28). Bu tarihte İstanbul'a gelerek avukatlık mesleğine devam etti. 1953 senesine kadar Eminönü, Yeni Postahane arkasındaki büroda çalıştı, aynı sene büroyu tasfiye ederek avukatlık hayatına son verdi. Cumhuriyet'in ilk yıllarında resmî görev olarak Ahkâm-ı Şahsiye Komisyonuna başkanlık etti. Tapu ve Kadastro Kanunu'nun çıkmasını sağladı. Bundan başka, musiki hariç, hiçbir resmî görev almadı. Temyiz ve Danıştay başkanlıkları Adliye Vekilliği, İstanbul Belediye Reisliği görev tekliflerini kabul etmemiştir. İstanbul'da Şişli Küçükbahçe sokağındaki evinde vefat etti (6.5.1955). Şişli Camii'nden alınan naaş Zincirlikuyu Asrı Mezarlığı'na defnedildi.

İlk musiki tahsiline 10 yaşlarında iken İzmir'de mandolin dersi alarak başlamıştı. Bir süre sonra İzmir'de Şeyh Cemal Efendi'den ud ve Türk musikisi öğrendi. İstanbul'a gelince Udî Şekerci Cemil Efendi'den Türk musikisi derslerini ilettili. Çeşitli hocalardan ve kendi gayretiyle ney, piyano ve diğer bazı nefesli ve yaylı sazları öğrendi. Üç yıl kadar Batı musikisinde armoni, kontrpuan ve fûg tahsilini bu konuda ün yapmış Edgar Manas'dan yaptı. Yine üç yıl kadar kendi incelemeleriyle enstrümantasyon, orkestrasyon, kompozisyon ve musiki tarihi öğrendi. Gençlerin devam ettiği evlerde yapılan musiki toplantılarında çevre edildi. Bu toplantılardan birinde Dr. Suphi Ezgi ile tanıştı. Böylece ölünceye kadar sürecek bir musiki arkadaşlığının temeli atılmış oldu. Bestekârlığı, musiki bilgisi ve yepyeni fikirleri ile etrafının ilgisini çekmeğe başladı. Kısa zamanda kendisini tanıttı. Şahsiyetinin en önde gelen özelliklerinden biri musiki hocalığı idi. Bir yandan ananevi musikimizi yeni yollara doğru sevkederken, öbür yandan çokseslilik ile meşgul oluyor, kemeçe beşlemesi gibi o zamana kadar hiçbir aklın düşünemediği yenilikleri kuvveden fiile çıkararak hayranlık topluyordu. 1943 yılında, İstanbul Şehir Umumi Meclisi "Türk musikisini teori ve pratik sahalalarında gençlere aşilayarak, günden güne azalan Türk musikişinaslarının yerlerini gençlerle doldurmak maksadıyla bir uzman tayinine lüzum gördü. İstanbul Konservatuvarının Batı musikisi bölümünün islahı, Türk musikisi bölümünün ihdası için fevkalade yetkilerle İstanbul

YENİ TÜRK İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ

ORNEK FASIKUL İSTANBUL ARALIK 1995

DN:47362

10 MART 1995

MADUR
SONHA